

Ruke Istri, srce Bogu – 150 godina od ustoličenja biskupa Jurja Dobrile i 30. obljetnica ujedinjenja istarske crkve, Znanstveni skup, Poreč: Porečka i Pulska biskupija – Sveučilište Jurja Dobrile u Puli – Institut društvenih znanosti Ivo Pilar, centar Pula, 27. rujna 2008.

U Poreču je, u dvorani Istarske sabornice, 27. rujna 2008. održan znanstveni skup povodom dviju obljetnica istaknutih u naslovu skupa, a čije je obilježavanje započelo dan ranije, otvorenjem izložbe *Biskup dr. Juraj Dobrila (život i djelo) i istarska Crkva jedna* u Svečanoj dvorani Episkopija. Među izloženim predmetima, valja istaknuti, nalazi se i prvo izdanje Dobrilina molitvenika *Otče, budi volja tvoja* iz 1854. godine, vrlo raširenog među istarskim hrvatskim pukom.

Znanstveni je skup otvorio dr. sc. Robert Matijašić, a pozdravne su riječi okupljenima uputili mons. Ivan Milovan, biskup porečki i pulski, rektor Sveučilišta Jurja Dobrile u Puli dr. Marčelo Dujanić, akademik Josip Bratulić u ime Hrvatske akademije znanosti i umjetnosti, gradonačelnik grada Poreča Edi Štifanić, istarski župan Ivan Jakovčić te Dario Capelli, izaslanik predsjednika Hrvatskoga sabora Luke Bebića, pod čijim je visokim pokroviteljstvom skup i održan.

Akademik Bratulić u svom je sažetom izlaganju, među ostalim, istaknuo kako je austrijski car Franjo Josip I. sredinom devetnaestog stoljeća imenovao čak tri slavenska biskupa u Istri (Hrvate Ivana Vitezića, biskupa krčkog, i Jurja Dobrilu, biskupa porečko-pulskog, te Slovenca Bartolomeja Legata, biskupa tršćansko-koparskog) u sklopu širih nastojanja za očuvanjem Monarhije, a postigao je suprotno od očekivanog jer se upravo iz preporodne djelatnosti katoličkoga klera u Istri izrodila nacionalna svijest hrvatskoga i slovenskog istarskog puka, poveziva s nacionalno-emancipacijskim pokretima koji su, nakraju, i uzrokovali raspad Austro-Ugarske. Bratulić je također spomenuo sukladnost djelovanja biskupâ Dobrile i Strossmayera, stavivši naglasak na otvaranje čitaonica, važnost prosvjete i suradnju na I. vatikanskom koncilu.

Skup je otvorio dr. sc. Stipan Trogrlić izlaganjem *Neki naglasci u pastoralnom djelovanju biskupa Dobrile*. Referat je započeo podsjećanjem na različite interpretacije Dobrilina djelovanja koje se javljaju u desetljećima nakon njegove smrti, a te su interpretacije rezultat, prije svega, jačanje položaja biskupa Mahnića i unutar istarskoga hrvatskog narodnog pokreta. Razliku pristupa problematici Trogrlić je oslikao historiografskim isticanjem Dobrilina rada glede pučke prosvjete na stranicama *Naše sloge* s jedne, te polemičkom reakcijom Mahnićeva *Pučkog prijatelja* s druge strane, pri čemu se tvrdilo kako se djelovanje jednog biskupa ne smije svoditi na prosvjećivanje. Dobrile bi se, naime, po mišljenju velikog dijela domaće historiografije, trebalo sjećati prvenstveno kao crkvenoga velikodostojnika.

Kao važan element Biskupova pastoralnog djelovanja, Trogrlić je naglasio Dobriline vizitacije. Iako su pripadale biskupskim obvezama, Dobrila ih je obavljao jedinstvenim žarom, obišavši čitavu svoju biskupiju odmah po njenu preuzimanju. Svake je godine obilazio trećinu Biskupije prateći tako u trogodišnjim ciklusima ukupan razvoj povjerene mu dijeceze. Osim što je nastojao u svakoj župi držati misu, zanimao se za stanje župljana, a pismenim je Hrvatima poklanjao svoj, ranije spomenuti, molitvenik. Veliko značenje za Dobrilu imalo je susretanje s vjernicima, pri čemu nije zanemarivao Talijane, iako je bilo posve jasno kako su Hrvati potrebni njegove pomoći. Jednako tako, brinuo se i za položaj i životne uvjete svećenstva, a nije pristajao da župljani ili političke vlasti odlučuju tko će biti župnikom u kojem mjestu. U kojoj je mjeri bio pravičan u odnosima sa svim svećenicima ponajbolje oslikava postupak svećenika rodom Talijana iz Porečke i Pulske biskupije, koji su mu prilikom premještaja u Trst uručili spomenicu zahvalnosti.

Ostajući na temi svećenstva, Trogrlić je uočio kako biskup Dobrila u pastirskim poslanicama često piše i žali se na nedostatak kandidata za svećenička zvanja, ali za takvo stanje ne optužuje samo »duh vremena« nego i loše materijalno stanje seljaštva. Pritom nije propustio istaknuti kako je sâm Dobrila predložio vlastito povlačenje s biskupske časti, kako bi se na taj način uštedena sredstva upotrijebila za unapređenje položaja istarskoga svećenstva, preciznije – za otvaranje prijeko potrebnoga sjemeništa. Zaključno, Trogrlić je ocijenio kako Dobrila u pastoralnom radu djeluje prvenstveno vjerski, ali ne zanemaruje ni svjetovne brige svoje pastve. Njegovo će djelovanje kasnije maliciozno interpretirati dio talijanske historiografije.

Dr. sc. Nevio Šetić održao je izlaganje naslovljeno *Dobrilin projekt lista »Naša sloga« – mobilizator hrvatske nacionalne integracije u Istri*. Nakon što je izložio kratak pregled urednikâ *Naše sloge* i četrdesetpetogodišnjeg izlaženja lista, Šetić je svoje izlaganje posvetio smještaju ovog najvažnijeg glasila istarskih Hrvata u širi hrvatski kontekst, analizirajući pisanje *Naše sloge* o onodobnim političkim i društvenim okolnostima u hrvatskim zemljama, odnosno o njihovu žuđenom ujedinjenju. Naglasio je realizam pisaca članaka u časopisu *Naša sloga*, koji se ponajprije ogleda u izbjegavanju bezrazložnoga optimizma. Zahvaljujući Dobrili, list je postao okosnicom hrvatskoga intelektualnog i političkog izričaja oko kojega se diljem Istre budila svijest i zaustavljao proces asimilacije. Autor je na kraju zaključio kako je marljiv i dosljedan rad *Naše sloge* približio istarske Hrvate ostalim dijelovima današnje Hrvatske.

Dr. sc. Mario Sošić izlaganjem *Neke ocjene djelovanja biskupa Dobrile s motrišta teorija društvenog i političkog razvoja* skicirao je Dobrilin rad naglašavajući njegove modernizacijske osobine. Pritom se, kao metodološkim okvirom, poslužio trima teorijama: Parsonsa, Gellnera i Eliasa. Istaknuo je povezanost modernizacijskih procesa s nastankom modernih nacija, a zatim je svoj teoretski aparat povezoao s devetnaesto-

stoljetnim istarskim prilikama. Istarska se nacionalna svijest razvija na dva temelja i to kod Talijana na jednakosti između države i nacije, što je nužno dovelo do pojave iredentizma, a kod Hrvata i Slovenaca pojam nacije ima kulturnu osnovu, iz čega je proizašla borba za jezik i školstvo koju se, radi potpunijeg shvaćanja, mora promatrati u dugim integrativnim procesima. Kao važni elementi Dobrilina djelovanja spomenuti su prosvjeta, modernizacija, ekonomski napredak te podrška tada nastajućem stranačkom životu. Kao zaključak iznesena je teza kako je Dobrilino djelovanje u najvećem dijelu usmjereno k transformaciji slavenskoga stanovništva Istre od tradicionalnih formi života prema integraciji modernizacijom, odnosno stvaranjem suvremenog društva od tradicionalne zajednice.

Izlaganje naslovljeno *Što je od Dobriline crkvene baštine preraslo u konstante vjerskog života u Istri* prof. dr. Josip Grbac započeo je tvrdnjom kako većina studija o Dobrili kao političaru griješi kada tvrdi da se Biskup uglavnom u političkom radu bavio svjetovnim stvarima (opismenjavanje, školovanje...) te kako je u tom pogledu Dobrila ostao neshvaćen. Naime, u temelju Dobrilina političkog djelovanja Grbac vidi vjeru. Povezao je Dobrilino djelovanje s današnjim stanjem društva te onodobnu diskriminaciju većine s današnjim položajem većinskih katolika u hrvatskoj državi. Kad je Dobrila, kao biskup, uočio kako su hrvatski katolici u Istri potlačeni od talijanskih katolika, nije mu bilo lako boriti se za jednakopravnost, ali ipak nije posustao jer »borba za vjeru jest borba za elementarna ljudska prava«. Naslućivao je kako potlačivanje drugih nije samo protivno etici nego i protuvjersko. Dobrilina nastojanja oko obrazovanja Grbac je protumačio kao baštinu koja se danas ogleda u nastanku i radu Pazinskoga kolegija: od njegova je osnutka jaka socijalna sastavnica, pri čemu se prvi ravnatelj, pokojni mons. Antun Hek, vjerojatno motivirao Dobrilinim radom. S obzirom da je važan dio Dobrilina djelovanja bilo izdavaštvo, izlagač je istaknuo kako slijedeći njegova uvjerenja i današnja porečko-pulska biskupija mnogo polaže na moderne medije. Konačno, napomenuo je kako autori koji su pisali i pišu o Dobrili ističu njegovu političku hrabrost da upozorava na »diskriminaciju većine« i ostale negativnosti koje su se javljale u javnom životu te osobito na njegovu blisku povezanost s narodom. Ta dva dijela Dobrilina djelovanja, smatra Grbac, današnja Crkva ne slijedi dovoljno – veze su na tim poljima djelatnosti u novije vrijeme pukle te je, sukladno iznesenoj tvrdnji, u tim dijelovima Dobrilina ostavština zakazala.

U nastavku skupa predstavljena je knjiga *Biskup Juraj Dobrila zastupnik naroda Istre*, koja kronološki sadrži sve Dobriline nastupe i govore u Istarskom saboru (1861. – 1868.) te bečkom Carevinskom vijeću (1861. – 1865.), a priredili su je vlč. Ivan Jelovac i vlč. Mladen Juvenal Milohanić. Predstavljajući knjigu, mr. sc. Ilija Jakovljević napomenuo je kako su Dobrilini govori u pokrajinskom Istarskom saboru držani upravo u prostoriji u kojoj se održava ovaj skup. O samoj je knjizi pripomenuo kako ne donosi samo govore, nego i sumarne sadržaje sjednica kako bi kontekst bio razu-

mljiviji čitatelju. U svojim parlamentarnim nastupima, razvidno je, Dobrila stavlja naglasak na položaj naroda, a očigledna je i briga za hrvatski i slovenski živalj. Jednako će tako i svoj položaj u Beču koristiti za pomoć Istri, a vrijedna je pozornosti činjenica kako se svojih dnevnica odricao u korist siromašnih studenata. Pozornim čitanjem, knjiga oživljava i vrijeme u kojem je biskup Dobrila djelovao.

Jedan od priređivača, vlč. Milohanić, samozatajno je napomenuo kako je ideja o knjizi potekla od vlč. Jelovca, a njenim ostvarajem, sve su Dobriline riječi izrečene u parlamentima okupljene na jednome mjestu. Ta je izvorna građa sada na raspolaganju znanstvenicima, a zadatak je Istarskoga književnog društva »Juraj Dobrila« prikupljanje i izdavanje arhivskog gradiva u svezi Dobrile »koja je enormna«.

Drugi je dio skupa, kako je i istaknuto u naslovu, bio posvećen tridesetoj obljetnici ustanovljenja jedinstvene istarske Crkve. Geopolitički okvir pružio je prof. dr. Željko Bartulović izlaganjem *Političko-pravni aspekti i okolnosti ujedinjenja istarske Crkve*. On je ukratko izložio razvoj pitanja istarskih granica, odnosno granica nekadašnje Julijske Krajine, tijekom Drugoga svjetskog rata. Napomenuo je da su saveznici izbjegavali to pitanje tijekom rata kako ne bi poremetili odnose s najmlađom članicom protuhrilerovske koalicije, Italijom. Jedno od rješenja bila je i uspostava prijeratnih granica, ali stvarna je situacija bila drugačija jer je jugoslavenska vojska oslobodila navedena područja, što je bio odlučujući faktor. Bartulović je pružio i pregled poratnih sporazuma o granicama, istaknuvši kako u neposrednom poraću granica nije bila precizno utvrđena, a mnogo je toga ovisilo o savezničkoj procjeni. Saveznici su nametali rješavanje spornih pitanja na isti način kao i nakon Prvoga svjetskog rata, kada su rješenja dogovarale isključivo velike sile. Ipak, Pariška je mirovna konferencija pokazala veći stupanj demokratizacije. Bartulović je opisao sve nedorečenosti Londonskoga memoranduma iz 1954. godine, čime je ujedno objasnio važnost Osimskog sporazuma, nakon čijeg su se potpisivanja stekli svi uvjeti da i crkvene strukture prihvate novu stvarnost u pogledu granica. Zato se na nastanak jedinstvene biskupije moralo čekati sve do 1978. godine.

Izlaganje *Crkveno-vjerski razlozi ujedinjenja istarske Crkve* dr. sc. Franjo Velčić započeo je tvrdnjom kako je bula »Prioribus saeculi« (»Prvih godina XIX. stoljeća«) pape Pavla VI. iz listopada 1977. (stupila je na snagu 1978.) temeljni dokument za formiranje jedinstvene istarske biskupije, a zatim je pošao još dalje u prošlost od prethodnog izlagača kako bi razjasnio njeno značenje. Nakon što su u XIX. stoljeću Austriji pripale Istra i Dalmacija, naslijeđeno je crkveno stanje za austrijsku crkvenu politiku bilo neizdrživo. Zato nakon smrti pojedinih biskupa, Austrija nije imenovala njihove nasljednike, nastojeći tako smanjiti njihov broj i troškove njihova uzdržavanja. Sv. Stolica bila je protivna ukidanju manjih, stoljetnih biskupija, ali pritisak Beča bio je jak. Papa Lav XII., bulom »Locum beati Petri« (»Mjesto blaženoga Petra«) uređuje

istarske i dalmatinske crkvene prilike. U Istri nastaju Tršćansko-koparska i Porečka i Pulska biskupija. Godine 1830. Bula je već uvelike provedena, prema Velčiću najviše na štetu hrvatskoga naroda, načelom »de nobis sine nobis«.

U XX. stoljeću uslijedile su, nakon raspada Austro-Ugarske, višekratne promjene granica, pregovori i sporazumi. Kao privremeno su rješenje uspostavljene apostolske administrature, a u istarskom slučaju nastala je Pazinska apostolska administratura. Kao vrlo važno u rješavanju crkvenih granica, istaknuto je uspostavljanje Riječko-senjske metropolije (1969.) sa sufraganskim biskupima krčkim i porečko-pulskim. Rješavanje crkvenih granica uvijek se ispreplitalo s političkim i nacionalnim pitanjima. Zato do ujedinjenja istarske Crkve nije moglo doći prije uređenja državnih granica. Kad je 10. studenoga 1975. potpisan Osimski sporazum, moglo se pristupiti i preuređenju crkvenih granica u Istri i Slovenskom primorju. Porečkoj i Pulskoj biskupiji dodana je i dotadašnja Pazinska apostolska administratura, čime je ujedno riješeno pitanje granice između Porečke i Pulse i Koparske biskupije. Izlagač je na kraju istaknuo i nezamjenjivu ulogu biskupa Dragutina Nežića.

Kao posljednji na programu, svoje izlaganje naslovljeno *Istarska Crkva jedna – 30 godina poslije* održao je prof. dr. Mile Bogović. U kratku je pregledu naznačio povijesni razvoj i mijene istarskih biskupija od ranoga srednjeg vijeka do danas. Posebnu je pozornost posvetio rješavanju problema granica nakon Drugoga svjetskog rata, potkrijepivši izlaganje kartografskim prikazima. U osvrtu na stanje nakon crkvenoga ujedinjenja, istaknuo je važnost osnutka pulskoga sjemeništa, utemeljenog ponajviše zaslugom tadašnjega biskupa Antuna Bogetića, te osnutka Pazinskoga kolegija, za čije osnivanje zasluge ponajviše pripadaju pokojnom mons. Heku. Prema kraju izlaganja, Bogović nije propustio spomenuti i sva tri dosadašnja biskupa Porečke i Pulse biskupije, Nežića, Bogetića i Milovana.

Ukratko, porečki je znanstveni skup ispunio svoju zadaću podsjetivši na dvije važne obljetnice, a izlagatelji su uspjeli slušateljima približiti svu kompleksnost obiju razmatranih tema.

Mihovil Dabo